

- значне гальмування утворення ОТГ в регіонах, що мають особливо цінні ресурси розвитку та інші переваги, зокрема, статус столичного регіону;
- недотримання оптимальних параметрів (за показниками розміру, людності тощо) при утворенні ОТГ;
- збільшення диференціації у рівні соціально-економічного розвитку громад;
- посилення нерівності просторового розвитку;
- утворення на локальному рівні депресивних територій, з низьким потенціалом соціально-економічного розвитку, значними соціальними проблемами, зокрема з найвищими темпами старіння населення в найменш розвинених ОТГ;
- посилення проблем екологічного порядку в окремих ОТГ.

Література:

1. Ініціатива «Децентралізація в Україні». [Електронний ресурс] Режим доступу <https://decentralization.gov.ua/>
2. Середньостроковий план пріоритетних дій Уряду до 2020 року. Затверджено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 3 квітня 2017 р. № 275. [Електронний ресурс] Режим доступу <https://www.kmu.gov.ua/ua/npras/249935442>

М.О. Логвинова

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
logvinova_mari94@ukr.net*

**МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ВНУТРІШНЬО
ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ ЗІ СХОДУ УКРАЇНИ
У ПРАЦЯХ УКРАЇНСЬКИХ НАУКОВЦІВ**

Актуальність даної теми дослідження обумовлена виникненням на території України такої категорії вимушених мігрантів як внутрішньо переміщені особи (ВПО). Проблема ВПО стала більш значущою для України починаючи з 2014 року внаслідок військової агресії Росії проти України, анексії Автономної Республіки Крим, проведення антитерористичної операції на Донбасі. Підтверджує актуальність й той факт, що для України ВПО – це велике поле для дослідження, що підтверджується невеликою кількістю наукових праць за цією тематикою. На сьогоднішній день потребують висвітлення питання розміщення ВПО, фактори, які впливають на таке розміщення, особливості адаптації переселенців та їх інтеграції у місцеві громади, регіональні та місцеві стратегії підтримки ВПО. Проведення таких досліджень вимагає використання комплексного, міждисциплінарного підходу на основі ретельного вивчення опублікованої міжнародної і вітчизняної літератури, визначення ключових авторів, статей, теорій і результатів у цій області, що дозволяє виявити прогалини та напрямки для подальших досліджень.

Мета роботи – проаналізувати існуючі міждисциплінарні дослідження українських науковців щодо внутрішньо переміщених осіб зі Сходу України.

Термін "internally displaced persons" (внутрішньо переміщені особи), що вважається єдиним загальноживаним для цієї категорії осіб, був введений у науковий обіг російсько-американським демографом Є.М. Кулішером на сторінках праці «Переміщення населення в Європі» (1943) [10].

Внутрішньо переміщені особи, що є складовою міграційних процесів, виступають складним феноменом, а тому є об'єктом дослідження фахівців багатьох спеціальностей: економістів, юристів, соціологів, політологів, демографів, суспільних географів. Економісти досліджують проблему вимушеної міграції, пов'язуючи її з економічними потребами людини, вивчають внутрішні переміщення населення з позицій відтворення робочої сили та впливу на ринок праці; юристи намагаються знайти шляхи правового регулювання та управління внутрішнім переміщенням населення; соціологи – намагаються пояснити причини різного роду міграційних переміщень, особливості соціальної адаптації переселенців та їх інтеграції; політологи вивчають вплив переміщення населення на політичну ситуацію у регіоні чи країні; суспільні географи та демографи традиційно досліджують просторово-часові особливості розміщення ВПО.

Економічні дослідження внутрішнього переміщення населення в Україні представлені фундаментальними працями співробітників Інституту економіки промисловості О.Ф. Новікової, О.І. Амоши, В.П. Антонюка та ін. «Внутрішньо переміщені особи: від подолання перешкод до стратегії успіху» [1]; О.Ф. Новікової, В.П. Антонюка, О.В. Панькової «Інтеграція внутрішньо переміщених осіб у територіальні громади: діагностика стану та механізми забезпечення» [3], численними науковими працями цих та інших вчених. Дослідженням ресурсного потенціалу ВПО займались О.Ф. Новікова, Л.Л. Шамілева; вплив переселенців на ринок праці вивчали Д.Д. Плинокос, В.С. Бойченко, М.О. Коваленко, питання дискримінації ВПО досліджені у працях О.В. Балуєва та І.О. Аракелова.

Соціологічні дослідження ВПО ґрунтуються на вивченні проблем ВПО та шляхів їх вирішення, особливостей соціальної адаптації та інтеграції переселенців у місцеві громади, взаємодії з місцевим населенням, дослідженнях соціальної підтримки ВПО тощо. Даною науковою проблематикою займались соціологи О.М. Балакірева, О.А. Більовський, К.В. Іващенко, Н.Є. Гусак, О.В. Макарова, О.Ю. Міхеєва, Т.В. Семигіна, Ю.В. Серєда, С.О. Трухан, Л.М. Хижняк. О.О. Проценко поглибила теоретико-методологічну базу дослідження ВПО, адаптувала світові міграційні теорії до дослідження причин та масштабів внутрішнього переміщення населення.

Юридичні дослідження ВПО. Обґрунтування обов'язку держави захищати права ВПО, юридичні аспекти захисту майнових, спадкових, соціальних, житлових, пенсійних прав ВПО, міжнародно-правовий статус переселенців вивчали юристи С.Б. Булеца, К.Є. Гожда, В.В. Заборовський, М.П. Кобець, О.І. Котляр, К.О. Крохмальова, Т.Р. Кульчицький, Я.В. Лазур, Я.І. Ленгер, М.В. Менджул, Ю.С. Паніна, О.П. Рекотова, О.Я. Рогач,

М.В. Савчин, В.В. Тимчак, Я.П. Турецька, П.А. Трачук, О.І. Чепіс. Юридичним аспектам дослідження ВПО присвячена монографія «Захист прав внутрішньо переміщених осіб» під редакцією О.Я. Рогача, М.В. Савчина, М.В. Менджул [2]. Проблеми забезпечення права на житло внутрішньо переміщених осіб в Україні досліджував М.П. Кобець. К.О. Крахмальова розробила пропозиції змін до законів України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» та «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України», а також до деяких підзаконних нормативно-правових актів в частині адміністративно-правового забезпечення статусу внутрішньо переміщених осіб.

Демографічні дослідження ВПО проводяться на базі Інституту демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України під керівництвом Е.М. Лібанової, О.А. Малиновської, С.І. Пирожкова, О.В. Позняка. Науковцями здійснено оцінку масштабів переселення та настроїв переселенців, охарактеризовано основні загрози, спричинені масовим переселенням, розроблено пропозиції щодо вирішення основного кола проблем ВПО [4,8,9].

Суспільно-географічні дослідження внутрішнього переміщення населення проводять представники харківської суспільно-географічної наукової школи: Н.В. Гусєва, Ю.І. Кандиба, Л.В. Ключко, М.О. Логвинова, Л.М. Немець, К.Ю. Сегіда, О.С. Суптело. У праці «Вимушені внутрішні міграції в Харківській області: структурно-динамічні та регіональні особливості» авторами проведений структурно-динамічний та регіональний аналіз ВПО Харківської області, визначені фактори, які впливають на вибір переселенцями Харківської області як регіону для свого проживання [6]. У праці "Forced Internal Displacement In Ukraine: Realities, Socio-Economic Problems, Perspectives" на основі аналізу численних досліджень вимушених міграцій зарубіжних і українських науковців, виділено основні проблеми ВПО України та запропоновано можливі шляхи їх вирішення, з урахуванням особливостей окремих регіонів та уроків міжнародного досвіду. Автори виділяють три групи проблем ВПО в Україні: соціально-економічні, інституційно-правові, соціально-психологічні [11]. У праці "Migration Challenges of the 21st Century: The Experience of Ukraine" проаналізовано структурно-динамічні та просторові особливості внутрішнього переміщення населення в Україні, виділено фактори, які впливають на вибір регіону розміщення серед ВПО [12].

Зміну та рівень зайнятості внутрішньо переміщених осіб зі Сходу України, проблеми переселенців у сфері зайнятості вивчали Д.С. Мальчикова, К.І. Ковальова, Л.В. Лозова [5]. В.В. Смаль досліджувала просторово-часові особливості розселення внутрішньо переміщених осіб зі Сходу України, їх чисельність та структурні особливості, а також вплив на громади, локальні ринки праці, соціальну інфраструктуру регіонів заселення [7, 8]. Регіональні особливості вимушеної міграції з Донецької, Луганської областей та Автономної Республіки Крим на території Волинської області вивчав С.О. Пугач.

Висновки. На основі проведеного аналізу попередніх досліджень внутрішньо переміщених осіб виявлено, що ця категорія вимушених мігрантів в Україні стала об'єктом наукового інтересу починаючи з 2014 року. Незважаючи на відповідну кількість публікацій, існують певні прогалини у вивченні окремих аспектів ВПО, що характеризуються їх дослідженням з позицій різних підходів, науковців різних напрямів: юристів, соціологів, політологів, економістів. Звертаємо увагу на проблему незначної кількості наукових праць щодо ВПО з позицій суспільних географів та наголошуємо на проведенні подальших комплексних, міждисциплінарних досліджень внутрішньо переміщених осіб, оскільки процеси, які так чи інакше пов'язані з даним феноменом, мають сьогодні не тільки теоретичні, але й практичні виміри.

Література:

1. Внутрішньо переміщені особи: від подолання перешкод до стратегії успіху: монографія / О.Ф. Новікова, О.І. Амоша, В.П. Антонюк та ін.; НАН України, Інститут економіки промисловості. – Київ, 2016. – 448 с.
2. Захист прав внутрішньо переміщених осіб: монографія / за заг. ред.: д-ра юрид. наук, проф. О.Я. Рогача; д-ра юрид. наук, проф. М.В. Савчина; к.ю.н, доц. М.В. Менджул. Ужгород: РІК-У, 2018. – 268 с.
3. Інтеграція внутрішньо переміщених осіб у територіальні громади: діагностика стану та механізми забезпечення: монографія / О.Ф. Новікова, В.П. Антонюк, О.В. Панькова та ін.; НАН України, Інститут економіки промисловості. – Київ, 2018. – 244 с.
4. Лібанова Е.М. Вимушене переселення з Донбасу: масштаби та виклики для України (за матеріалами наукової доповіді на засіданні Президії НАН України 8 жовтня 2014 р.) / Е.М. Лібанова // Вісник Національної академії наук України. – 2014. – Вип. 12. – С. 15-24.
5. Мальчикова Д.С. Вимушена зміна зайнятості та основні потреби внутрішньо переміщених осіб внаслідок воєнного конфлікту на Сході України та анексії Криму / Д.С. Мальчикова, К.І. Ковальова, Л.В. Лозова // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія географічні науки. – 2018. – Вип. 8. – С. 92-97.
6. Немець Л.М. Вимушені внутрішні міграції в Харківській області: структурно-динамічні та регіональні особливості / Л.М. Немець, Н.В. Гусева, М.О. Логвинова, Ю.І. Кандиба, Л.В. Ключко // Часопис соціально-економічної географії, Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна. – 2018. – Вип. 25. – С. 81-97.
7. Смаль В. Велике переселення: скільки в Україні переміщених осіб і як склалась їх доля / В. Смаль // Економічна правда. – 2016. – Вип. 6. – С. 24–25.
8. Смаль В. Внутрішньо переміщені особи: соціальна та економічна інтеграція в приймаючих громадах. За матеріалами Вінницької, Запорізької, Івано-Франківської та Полтавської областей [Електронний ресурс] / В. Смаль, О. Позняк. – К., 2016. – 93 с. – Режим доступу: http://pleddg.org.ua/wp-content/uploads/2016/05/IDP_REPORT_PLEDDG_edited_09.06.2016.pdf.
9. Українське суспільство: міграційний вимір: нац. доповідь / Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України. – К., 2018. – 396 с.
10. Kulischer E.M. Displaced Persons in the Modern World / E.M. Kulischer // The Annals of the American Academy of Political and Social Science. – Vol. 262, Reappraising Our Immigration Policy (Mar., 1949). – P. 166-177.
11. Niemets L. Forced Internal Displacement In Ukraine: Realities, Socio-Economic Problems, Perspectives / L. Niemets, N. Husieva, K. Sehida, O. Krayniukov, M. Lohvynova, O. Suptelo // International Business Information Management Conference (33rd IBIMA) (Granada, Spain 10-11 April, 2019) / Editor Khalid S. Soliman. – P. 3064-3081.

12. Niemets L. Migration Challenges of the 21st Century: The Experience of Ukraine / L. Niemets, N. Husieva, O. Suptelo, K. Sehida, P. Kobylin, L. Kliuchko // Vision 2020: Sustainable Economic Development and Application of Innovation Management from Regional expansion to Global Growth // The International Business Information Management Conference (32nd IBIMA) (Seville, Spain 15-16 November, 2018) / Editor Khalid S. Soliman. – P. 328-337.

Х.О. Маляренко

*Херсонський державний університет,
Malyarenkok1997@gmail.com*

ПЕРЕДУМОВИ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ І ОРГАНІЗАЦІЇ ТЕРИТОРІЙ ПРИЧОРНОМОРСЬКИХ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Сучасним питанням організації території для причорноморських регіонів виступає раціональне господарське використання берегових зон, які також називають прибережними смугами [3]. Берегові зони унікальний територіально-аквально-ресурс, що має високу аттрактивність для розміщення різних видів господарської діяльності. Значною цінністю прибережних угідь є те що вони є основою для відтворення певних видів риб, а також ряд комплексів які мають міжнародне значення для перебування водоплавних птахів. Ці цінні природні комплекси складають більше 100 тис.га.

Причорноморський регіон України виокремлений за видами переважного використання території [1]. Можна взяти за приклад зони урбанізації – території з інтенсивною, переважно промисловою міською житловою та громадською забудовою, в межах якої виділені: підзона з критичним рівнем виробничо-містобудівного освоєння (Одеська агломерація, Миколаїв, Херсон, Запоріжжя). Природно-господарське використання регіону, відображається в існуванні типів господарського освоєння берегової лінії та в формуванні господарських об'єктів функціональних зон як на суходолі, так і на прибережній акваторії. Найбільш чітко можна побачити таке планування в межах Одеської області.

Територіальна диференціація господарської діяльності зумовлена зміною інтенсивності господарського використання в регіоні за такими напрямками:

- умовно перпендикулярному лінії берега;
- в горизонтальному напрямку вздовж узбережжя моря.

Основними факторами які визначають природно-господарське планування регіонів, є причорноморське положення та кліматичні (зокрема агрокліматичні) умови на території [5].

Взагалі причорноморські регіони України володіють значним природно-ресурсним потенціалом (ПРП). Майже 3,7 %, відсотками загальнодержавного ПРП володіє Одеська область складає, Херсонської – 2,9 %, Миколаївської – 2,6 % (Таблиця 1).